

Выступленьне на Другім Усебеларускім Кангрэсе ў Менску 27 чэрвеня 1944 года

1) Расейска-Польскія дагаворы

Дэлегаты і дэлегаткі Усебеларускага Кангрэсу!

У часе вайны, калі грывяць гарматы і льецца навакол кроў, а адзіным прадстаўніком права зьяўляецца меч, можа выдавацца справай малаважнай займацца ўмовамі і пастановамі, хоць-бы і з галіны міжнародных дачыненняў, але якія страцілі ўжо сваю актуальнасьць, значэньне і праўную сілу, дзякуючы зьменам, што прынясла вайна. Бо гэта, звычайна, ужо дакуманты, якім месца ў архіве і якія могуць быць у большай ці меншай меры цікавымі перадусім толькі для гісторыка. З нашага гледзішча гэтакія архіўнымі дакумантамі зьяўляюцца розныя польска-бальшавіцкія дагаворы, аб'ектам якіх была тэрыторыя Беларусі і яе народ. І гэта з дзвюх прычынаў:

1. Гэтакія дагаворы былі зробленыя без нашага ўдзелу, накіненыя гвалтам і ўжо бадай таму мы ня можам прызнаць ім у дачыненні да нас праўнае сілы. Практычна, зразумела, мы змушаныя былі мець іх на ўвазе, бо выкананьне іх гарантавала сіла, але па сваёй істоце яны былі разглядаць намі заўсёды — як акты гвалту, і ніколі — як акты, у васьнове якіх ляжала права.
2. З другога боку вайна зьмяла з нашых земляў стары польскабальшавіцкі дзяржаўны лад і стварыла на яго руінах магчымасьці пабудовы новага, у якім беларускі народ хоча быць і будзе ўжо не аб'ектам, а суб'ектам права. (Воплескі).

Гэта пацвярджае-б вышэй выказаную думку, што польска-бальшавіцкія дагаворы што да Беларусі могуць ужо фактычна быць прадметам зацікаўленьня толькі дасьледчыка. І мы перакананыя, што яны ніколі не набудуць у дачыненні да Беларусі сваёй папярэдняй моцы. Але ёсьць матывы, якія змушаюць яшчэ і сянныя зьвярнуць на іх увагу беларускага палітыка і паддаць іх пад развагу нават так высокага народнага прадстаўніцтва, як Усебеларускі Кангрэс. Якія-ж гэта матывы?

Перадусім неабходна, каб Беларускі Народ у сучасную хвіліну, калі вырашаюцца лёсы народаў, заявіў перад сьветам сваё

становішча, што да тых міжнародных юрыдычных махінацыяў, якія прапарблялі над ім Масква і Польшча за апошнія дзесяткі год і выказаць сваю запраўдную волю. Ведама, што ад часу Першага Усебеларускага Кангрэсу 1917-1918 гг. у Менску, разагнаннага бальшавікамі, аж да сёньнешняга дня мы ня мелі магчымасьці склікаць такога поўнага ўсебеларускага прадстаўніцтва, якое было б запраўдным выказнікам волі нашага народу ў пытаннях, якія датычылі, ці датычаць ягонаі Бацькаўшчыны. А гэтых пытанняў было ня мала. Сьвет чуў толькі сфальшаваную волю беларусаў і, ня ведаючы ўсіх ашуканчых камбінацыяў Масквы і Польшчы, мог у добрай веры думаць, што мае дачыненне з запраўднымі жаданьнямі беларускага народу. Цяпер, калі мы атрымалі магчымасьць склікаць усенароднае беларускае прадстаўніцтва ў форме 2-га Усебеларускага Кангрэсу, для нашай агульнай справы неабходна, каб ён выказаў сваё становішча, што да бальшавіцка-польскае маны аб імкненьнях, жаданьнях і волі беларускага народу, пры помачы якой яны хацелі прыхіліць на свой бок грамадзкую Думку, каб лягчай і цвёрдай праводзіць зьнішчэньне беларускага народу.

Другім важным матывам, які змушае нас заняцца справаю польска-бальшавіцкіх дагавораў, ёсьць факт, што, як бальшавіцкая Масква, так і г. зв. польскі эміграцыйны ўрад паклікаюцца перад усім сьветам на менаваньня дагаворы, як на крыніцы іхняга права да ўсяе, ці толькі да часткі Беларусі. Яны імкнуцца ізноў, супроць волі беларускага народу, загарнуць ці то ўсю Беларусь (гэтага хоча Масква), або ўтрымаць прынамся той падзел яе, які быў зроблены ў Рызе ў 1921 г. (так хочучь палякі). І бальшавікі, і палякі сьведама замоўчваюць, ці робяць міну, што не заўважваюць тых, ужо нязлічаных праяваў волі нашага народу, якіх мы былі сьведкамі за гады гэтай вайны і якія над усялякую няпэўнасьць даводзяць, што беларусы маюць собскія нацыянальна-палітычныя мэты і ніколі ня згодзяцца з паваротам таго стану рэчаў, які існаваў у нас да вайны.

Вось чаму голас так аўтарытэтнага прадстаўніцтва, як гэты 2-гі Усебеларускі Кангрэс, будзе мець у закранутым пытаньні вялікае значэньне. Іншая рэч, ці ён знойдзе зразуменьне; мы маем вельмі мала прыяцеляў, але ў так адказную хвіліну ён павінен быць

сказаны. Неабходна раз на заўсёды выбіць з рук нашых ворагаў усе тыя аргумэнты, якімі яны і сяньня ў сваіх мэтах імкнуцца падрабіць волю і жаданні беларускага народу.

Кіруючыся гэтымі меркаваннямі Беларуская Цэнтральная Рада ўважала за патрэбнае паддаць пад абрады Кангрэсу справу менаваных польска-большавіцкіх дагавораў, аб'ектам якіх ёсць нашая беларуская тэрыторыя і народ, і выясьніць ягонае становішча ў гэтай справе, каб з аднаго боку — адхіліць усе няяснасьці ў паглядах на гэту справу ў беларускім грамадстве, а з другога боку — падаць сьвету голас праўнага беларускага прадстаўніцтва, каб раз на заўсёды пазбавіць нашых ворагаў магчымасьці спекуляваць жаданьнямі і воляй беларускага народу.

2) Крыніцы расейска-польскіх прэтэнсіяў

Калі спыніцца над пытаньнем, з якіх крыніцаў Масква і Польшча выводзяць свае прэтэнсіі да Беларусі, дык трэба сьцьвердзіць, што ў васнове іх ляжыць не якоесь права, а звычайнае захопіцтва гэтых нашых суседзяў. Нарадзілася яно не ў вапошніх дзесятках год, а мае сваю доўгую гісторыю.

Была пара, калі гэтыя суседзі ў параўнаньні з нашым народам былі слабыя і не маглі перашкодзіць разьвіцьцю нашага народу і ў васобнасьці — будаваньню ягонаі дзяржаўнасьці. І таму, калі Масква і Польшча выйшлі на шырокую гістарычную арэну, беларускі народ меў ужо сваю вялікую і моцную дзяржаву і мог весьці ня толькі памыслую абарону, але і прадпрымаць войны з мэтай задзіночання ўсіх беларускіх земляў у сваім гаспадарсьцве. У гэты час дачыненні з Масквою і Польшчаю з юрыдычнага гледзішча складаліся нармальна. Ня было мовы аб іхных «правах» на беларускія землі. А часам гэтыя суседзі самі шукалі дапамогі і знаходзіліся ў фактычнай апецы беларускага гаспадарства. З прычыны, аднак, шэрагу гістарычных памылак, не давялося нам сваечасна зразумець, што на ўсходзе і захадзе растуць заўзятыя ворагі беларускага народу і ягонае свабоды; ужо ад паловы XV стагодзьдзя мы бачылі вялікія зьмены ў нашых дачыненнях з гэтымі суседзямі, а наўперад з Масквою. Узмацаваўшыся, яны пачынаюць свой наступ на Беларусь. Маскоўскі князь Іван III ужо афіцыйна выражае свае прэтэнсіі на

беларускія землі ды імкнецца ў вельмі прымітыўны спосаб іх абаснаваць. Галоўным яго аргументам была супольнасьць веры ў беларусаў і маскалёў. Прэтэнсіі Масквы, якія падтрымоўваліся наступнікамі Івана і былі прычынаю доўгай і ўпорыстай барацьбы Беларусі з гэтым ворагам, якая цягнулася стагодзьдзямі. Яе імкнучца выкарыстаць палякі, каб шляхам дагавораў, г. зьв. «вуніяў», асягнуць уключэньне беларускага гаспадарства ў склад Польскае Рэчыпасалітае. Шляхам выкрутнае сафістыкі і сьведамага перакручваньня сэнсу і зьместу гэтых дагавораў, яны хацелі вывесці сваё права на Беларусь. У васнове, аднак, іх прэтэнсію ляжыць толькі захопніцтва. Вуніі не даюць ім ніякага права. Нават апошняя з іх — Люблінская з 1569 г., хоць і ўводзіла значныя зьмены ў нас і тварыла супольную Рэчпаслітую, але не падпарадкавала Беларусі Польшчы, бо ў сваёй істоце яна была дагаворам роўных з роўнымі. Дарэмна прадстаўнікі маскоўскай і польскай дзяржаўнасьці, не перабірачы сродкамі, імкнуліся знайсці, хоць для вока, нейкае «права» на нас. Усе іхныя меркаваньні на гэтую тэму падвярдзілі толькі іхны імперыялізм. Мінуўшчына Беларусі ня можа быць для іх крыніцаю ніякага права. Наадварот, яна паказвае, што беларускі народ, нават у найцяжэйшыя хвіліны ўмеў змагацца супроць маскоўскага і польскага захопнікаў і бараніць свае правы да свабоднага жыцьця.

Калі, аднак, пасьля ўпадку беларускай дзяржаўнасьці ў нас наступіў перыяд нацыянальнага прыгнёту ў поўным сэнсе гэтага слова, калі ня было чуно ўжо беларускага голасу ў вабароне сваіх інтарэсаў, дужэйшым за нас Масква і Польшча маглі ўжо бесканкурэнцыйна даводзіць «лепшасьць» сваіх правоў на Беларусь. Польшча, што таксама, хоць і пазней за нас, страціла сваю незалежнасьць, інтэлектуальна стаяла вышэй за расейцаў і ў дадатку знаходзіла спягяд у Заходняй Эўропе і таму памысна канкуравала з Масквою. Паступова ў Заходняй Эўропе вырабіўся погляд, што Беларусь, як штось апырычнае ня існуе, што гэта толькі географічны назоў бліжэй неазначанай тэрыторыі, якая зьяўляецца прадметам маскоўска-польскіх спрэчак. Гэтыя спрэчкі вяліся ў тым кірунку, што Масква даводзіла «істинно русский»

характар Беларусі і яе прыроды, а палякі, паклікаючыся на яе прысабечаную гісторыю і перакручваючы сэнс вуніяў, ды на кожным кроку гавораць аб сваёй быццам выкананай культурнай місіі, — цвёрдзілі аб яе польскасці. Ужо гэтая супярэчнасць поглядаў нашых суседзяў на нацыянальна-культурную сутнасць Беларусі, дыямэтральная розніца паміж гэтымі поглядамі, паказвала, што ў васнове іхных прэтэнсіяў да Беларусі ляжаць выключна імперыялістычныя імкненні, а не якасць права. Але нават у гэтых спрэчках за Беларусь наглядаецца пэўны кампраміс і згода. Відавочна абое адчувалі, што бароняць не сваё, а толькі хочучь захапіць чужое. Расейцы прысвоілі з нашай гісторыі тое, што зрабілі беларусы праваслаўныя, а палякі — што зрабілі беларусы каталікі. Вычувалася, што абодва канкурэнты гатовыя падзяліць Беларусь паводле рэлігійнага прынцыпу: праваслаўныя беларусы — гэта расейцы, беларусы каталікі — гэта палякі. Гэты падзел абасноўваўся нават некаторымі гісторыкамі з польскага і расейскага боку.

3) Шкоды маскоўска-польскага панавання

Трэба сказаць, што два вякі гэтага нацыянальнага прыгнёту прынеслі нам вельмі шмат шкоды. І таму, калі з XIX стагоддзья пачалося нашае адраджэнне, спачатку культурнае, а пасля палітычнае, дык мы былі так моцна адарваныя ад сваёй мінуўшчыны, што не маглі і ня ўмелі выкарыстаць яе, як крыніцу нашых правоў да нашай зямлі і спаткаліся з так хітра сплеченай маскоўска-польскай павуцінай гэных прэтэнсіяў да Беларусі, што доўгі час не маглі адважыцца выступіць з сваім собскім палітычным абліччам, ня то што перад іншымі народамі, але і перад сваім собскім. І ня лёгка было шукаць гэтага свайго беларускага палітычнага аблічча. Шмат хістанняў і перашкодаў павінен быў перамагчы беларускі рух, пакуль знайшоў гэты шлях. Праз нясьмелыя выказванні жадання быць ня горшымі за іншых — «звацца людзьмі», праз фэдэрацыйныя плыні ў бок ці то Расеі, ці то Польшчы, беларускі нацыянальны рух вырабіў нарэшце свой собскі палітычны сьветапагляд. Гэты сьветапагляд, гэтыя доўга шуканыя ідэалы беларускага народу, выказаны ў эпохавым акце нашай гісторыі — Трэцяй Устаўной Грамаце з 25 сакавіка 1918

году, якім Рада Беларускае Народнае Рэспублікі, як правамоцнае прадстаўніцтва Беларускага народу, парвала ўсялякія палітычныя сувязі Беларусі з Масквою і Польшчаю і абвесьціла яе незалежнасьць. Толькі ад гэтага часу мы можэм гаварыць аб адраджэньні нашага беларускага «я», аб скрышталізаваньні нацыянальна-палітычных мэтаў беларускага народу.

Масква і Польшча пільна сачылі за разьвіцьцём беларускае палітычнае думкі. Сачылі, бо ведалі, што прыходзіць трэці канкурэнт, гэтым разам найнебясьпячнейшы, бо гэта праўны гаспадар, спадкаемца сваіх нашчадкаў, легітымныя якога ў поўным парадку.

У часе, калі гэта думка была яшчэ сыціплай і нясьмелай, калі яшчэ блыталася ў фэдэрацыйных канцэпцыях, калі мы ня мелі яшчэ адвагі выкінуць з галавы пачуцьцё ніжэйшасьці нават пры азначэньні сваіх палітычных ідэалаў, Масква і Польшча адносіліся да нас згары, глядзелі на наш рух з лямускай гіроніі. Аднак, калі яны пабачылі, што гэты рух хоча адзіна панаваньне у Беларусі, хоча бачыць у беларускім народзе адзінага праўнага гаспадара краю, адкідаючы ўсе польскамаскоўскія прэтэнсіі, адносіны Масквы і Польшчы да нас змяніліся на яўна варожыя.

Дэлегаткі і Дэлегаты Кангрэсу! Вы разумееце, што мы зрабілі гэты выбег у гісторыю дачыненняў Беларусі з Масквою і Польшчаю не для таго, каб пры нагодзе заспакоіць нашу цікавасьць, як гэтыя дачыненні складаліся ў мінуўшчыне. Нашай мэтай было выясьніць што ў васнове маскоўска-польскіх прэтэнсыяў да Беларусі ляжала заўсёды толькі захопніцтва, а не якоесь права, што спосаб якім яны па чарзе няволілі Беларусь, быў гвалт, а не якісь дабравольныя дагаворы ці традыцыі, і напасьледак, што гісторыя не дае ніякага абаснаваньня іхным прэтэнсыям да Беларусі, аб якіх мы і сьняння так шмат чулі і чуем. І дарэмна яны паклікаюцца на яе, як на крыніцу, як на сьветку іхных правоў да Беларусі.

А калі мы сарвём з нашых суседзяў гэтую бяспраўна надзетую «гістарычную» вопратку, тады перад намі і сьветам стануць голыя звычайныя імперыялістыя, якія імкнуцца накінуць нам яромя няволі таму, што гэта ляжыць у натуре кожнага захопніка.

У гэткай ролі яны выступілі ў дачыненні да Беларусі пасля Першага Усебеларускага Кангрэсу ў 1918 г., калі было пераканальна, што беларускі народ ня хоча быць аб'ектам іхных крываваых апэрацыяў і адкідае іхную няпрошаную апеку. Акупаваўшы Беларусь, бальшавіцкая Масква, ня пытаючы волі беларускага народу, прарабляе над ім розныя палітычныя эксперымэнты, раздае ягоную тэрыторыю каму хоча, паклікае адзін за другім розныя палітычныя наватворы, якія маюць задаволіць дзяржаўныя імкненні беларускага народу. Усе гэтыя палітычныя крокі бальшавіцкай Масквы накіраваны на адну мэту: раздзяліць і аслабіць беларускі народ, каб як найхутчэй вычыркнуць яго з лічбы жывых народаў. Гэтакім чынам яшчэ да агульна ведамага Рыскага Трактату аб падзеле Беларусі з 18. Ш. 1921 г. бальшавікі заключылі рад дагавораў і выдалі рад паста новаў, сутнасьць якіх палягала на падзеле Беларусі.

Мы ня маем патрэбы спецыяльна займацца ані гэтымі дагаворамі, ані паста новамі савецкага ураду, зробленымі бяз удзелу прадстаўнікоў беларускага народу і супроць ягонай волі. Гэтыя паста новы і дагаворы былі пазней ануляваныя або зьмененыя тым-жа бальшавіцкім урадам. Мы хочам толькі падчыркнуць іх антыбеларускі характар і тую лёгкасьць, з якой бальшавікі распараджаюцца беларускай тэрыторыяй і лёсам беларускага народу. Мы хочам толькі адцеміць, што ніводзін з гэтых дакументаў ня ішоў на спатканьне беларусам, а заўсёды быў накіраваны супроць іх.

4. Рыскі трактат 1921 г.

Але найвялікшым злачынствам бальшавіцкай Масквы ў дачыненні да Беларусі, аб свабодзе якой яна так дзёрла горла, быў г. зв. Рыскі Трактат з 18. Ш. 1921 г. аб падзеле Беларусі паміж Масквой і Польшчай.

Тут трэба адцеміць, што ў дачыненні да Беларусі бальшавіцкая Масква заўсёды дзеіла ў згодзе з Польшчай. Каб паняволіць беларускі народ, ня даць нашаму селяніну належнай яму зямлі, а нашаму работніку — фабрыкаў, і абярнуць аднаго і другога ў вечных нявольнікаў, бальшавіцкі маскоўскі пралетар працягнуў руку польскаму пану, запрашаючы яго да супольных крываваых

нарадаў аб тым, як найлепш і найхутчэй зьнішчыць беларускі народ. Гэты маскоўскі пралетар аказаўся бліжэйшым польскаму пану, чымся беднаму беларускаму селяніну і работніку толькі таму, што беларускі селянін і работнік адважыліся загаварыць аб собскай свабодзе. Сяньня ведамы ўвесь цынiзм гэтых нарадаў, у выніку якіх наступіў падзел Беларусі на Заходнюю і Усходнюю. Так, прыкладам, прадстаўнік Польшчы Домбскі адмовіўся ад далучэння да Польшчы Менску, які суліў яму бальшавік Іоффе, прадстаўнік маскоўскага пралетарыяту. Адмовіўся маскоўна таму, што гэта было-б лішне вялікай «беларускай скаляй» на польскім целе, інакш кажучы — палякі не спадзяваліся яе стравіць. Іоффе згадзіўся з гэтым, ведаючы згары, што ў СССР ёсць даволі мейсца, а ГПУ ёсць лішне моцнай установай, каб беларускае жыхарства Менску, што ў гады рэвалюцыі так актыўна змагалася за беларускую справу, расьцярушыць і загубіць. З гэтага мы бачым усю пэрфідыю, усе тыя нікчэмныя матывы, якімі тады кіраваліся і маскоўскі пралетар і польскі пан. Абодвым ім ішло аб вышуканьні найлепшых і наймоўнейшых сродкаў для зьнішчэння беларускага народу.

Беларускі народ пратэставаў супроць гэтага дагавору і ніколі яго не прызнаў. Усе пазнейшыя падзеі на Беларусі былі адным вялікім народным пратэстам супроць гэтага гвалту. Бальшавікі і палякі хутка пераканаліся, што самы падзел Беларусі, зроблены ў Рызе, яшчэ ня можа зьнішчыць беларускага народу, што патрэбны іншыя, яшчэ больш гвалтоўныя мерапрыемствы. Тады паміж Масквой і Польшчай наступае ціхае паразуменьне, што да правядзеньня гэтых мерапрыемстваў. Распачынаецца амаль што адначасна так у Усходняй, як і ў Заходняй Беларусі плянавае нішчэнне беларускай інтэлігэнцы — у Польшчы пад закідам камунізму, а ў Саветах — фашызму.

Мы ня хочам праз гэта сказаць, што маскоўскі пралетар ня быў ворагам панскай Польшчы. Як расеец і захопнік ён, зразумела, быў і ворагам усялякай Польшчы, калі яна ня будзе бальшавіцкай, падпарадкаванай Маскве. Але нас гэты бок справы ня цікавіць. Нам важна ведаць толькі тое, што ў дачыненні да нас Масква і Польшча мелі тыя самыя мэты і стасавалі прыблізна тую самую

тактыку нішчэньня, толькі, зразумела, у бальшавікоў яна выглядала куды жудасней. Таму мы бачым тут такое вялізарнае спусташэньне ў радох беларускай інтэлігэнцыі, селянства і работніцтва.

5) Нямецка-польская вайна 1939 г.

Выбух нямецка-польскае вайны 1939 г. акрыліў беларусаў пад Польшчаю надзеямі на магчымасьць здабыцьця лепшай будучыні. Пасьля ўпадку Польшчы ў гэтай частцы Беларусі ня было ўжо ніякіх перашкодаў да дасягненьня запраўднае свабоды. Але нядоўга трывалі гэтыя надзеі. Хутка зьявіўся праз нікога няпрошаныя бальшавіцкія «вызвольнікі».

Нахабства і цынізм Масквы перайшлі ў гэтым выпадку ўсялякія межы. Падзеі 1939 г. у Заходняй Беларусі ёсьць яшчэ адным і апошнім довадам таго, што і пралетарская Масква зьяўляецца заклітым ворагам свабоды беларускага народу, ды ня толькі беларускага.

Чаго прышлі гэтыя вызвольнікі? Ад каго яны мелі вызваліць заходніх беларусаў, калі там ужо ня было польскае ўлады і наагул Польшчы? Хто іх прасіў аб гэтае вызваленьне? Рэшты польскіх паліцыянтаў уцякалі самі, дык навошта тут была патрэбна чырвоная дапамога?

Але сучасныя крамлёўскія цынікі, падобна іхным продкам Іванам III-м ды Грозным, мала з гэтым цэрамоніліся. У адрозьне Цімашэнкі і Молатава патрэба вызваленьня матывавалася тым, што «Польшча разьбітая, польскі ўрад уцёк і пакінуў заходніх беларусаў без аплі. Што-ж яны мелі пачаць без яе? Ім заставалася толькі роспач і плач. І таму бацька Сталін, які ўсё бачыць і ўсяго дапільнуе, міласэрна згадзіўся замяніць ім польскага апякуна». — Вось тут клясычны клад цынізму і нахабства «пралетарскай» Масквы, якому няма падобных; вось паказьнік і апошні доказ таго, як гэтая Масква адносіцца да свабоды беларускага народу!

Мабыць бальшавікі і самі зразумелі гэты цынізм і таму пасьпяшаліся як найхутчэй улегалізаваць гэты новы гвалт над беларускім народам. Таму яны безадкладна прыступілі да выбараў у г. зв. Народнае Сабраньне Заходняй Беларусі, якому згары вызначылі мэты: далучыць гэту частку Беларусі да Савецкай

Беларусі, а праз гэта ўключыць яе ў склад СССР. Далучэння да Савецкай Беларусі бальшавікі не баяліся. Там уся ўлада была ў савецка-расейскіх руках і беларусы калі і былі там, то ня мелі ніякага ўплыву.

Як адбываліся гэтыя выбары, гаварыць ня варта. Яны былі аднолькавыя, як і ў ва ўсім Савецкім Саюзе. Фактычна выбараў ніякіх ня было; кандыдаты былі накіненыя акупацыйнай бальшавіцкай уладай і жыхарству нічога іншага не заставалася, як толькі іх прыняць. А калі-б нават яно іх і не прыняло, дык і гэта ня мела-б ніякага значэння, бо бальшавікі такія выбары на кожным кроку фальшавалі, дасыпаючы да ўрны столкі галасоў, колькі ім было патрэбна. Скліканае такім чынам Народнае Сабраньне Заходняй Беларусі ня мела ніякай легальнасці і ўжо таму не магло прадстаўляць жыхарства, выражаць ягоную волю. На гэтай аснове ягоная пастанова, аб уключэнні Заходняй Беларусі праз далучэнне да БССР, ня мае ніякай праўнай моцы. Гэта быў новы акт гвалту камуністычнае Масквы над беларускім народам. Зроблены ён быў адзіна з мэтай апраўдаць хоць фармальна тыя жудасныя мерапрыемствы: высылкі, арышты, расстрэлы, калектывізацыю і г. д. у дачыненні да беларускага народу, якія ў Усходняй Беларусі праводзіліся ўжо звыш дваццацёх гадоў.

Я ня буду гаварыць аб тых наступствах, якія мелі для нас бальшавіцка-польскія дагаворы ў форме нішчэння беларускае гаспадаркі і культуры беларускага народу. Аб гэтым ужо ведама, асабліва пасля таго, як нямецкая армія адчыніла дзверы ў г. зв. «савецкі рай», ды гэта выходзіла-б паза рамы гэтага рэфэрату. Нам ішло перадусім аб выказаньне, што ўсе менаваныя дагаворы, як зробленыя без згоды беларускага народу, накіненыя яму прымусова і накіраваныя супроць элементарных яго інтарэсаў, былі зайсьветы разгляданыя як акты гвалту. Ніколі беларускі народ не прызнаваў іх за права.

б) Наш адказ бальшавіцкай Маскве

І вось цяпер, калі мы ўступілі ў новую пару адбудовы нашай нацыі, гэтыя ворагі хочучь ізноў накінуць нам зьненавіджаныя трактаты і пастановы, каб гэтакім парадкам урэгламантаваць тое нявольніцкае жыццё, а фактычна — павольнае кананьне, якое яны

нам нясуць. Бальшавіцкая Масква на ўсё горла крычыць, што Беларусь — гэта неадлучная частка вялікай сатрапіі, званай СССР, і на доказ гэтага паклікаецца на свае пастановы і дагаворы, выдаючы іх, зразумела, як акты волі беларускага народу. На гэтай аснове яна называе сябе «праўным гаспадаром» беларускай зямлі і ўжо вызначае катаў — Панамарэнкаў, якія будуць распраўляцца з нашым народам. Але гэта ня выдумка — Масква так сябе і называе «праўным гаспадаром» Беларусі. Мы ведаем, што цынiзм і нахабства бальшавіцкае Масквы ня ведае межаў, але ўсё-ж хацелі-б у яе спытацца:

Ці ня той гэта «праўны гаспадар», які «дзеля добра беларускага народу» загадаў сваім савецка-камуністычным бандытам разгнаць Першы Усебеларускі Кангрэс 1918 г. і знішчыць беларускую незалежнасць?

Ці гэта той самы «праўны гаспадар», які ў 1921 г. у Рызе, супольна з польскімі панамі, дзеля «добра» таго-ж беларускага народу парэзаў цела сялянска-рабочніцкае Беларусі ды гандляваў яе тэрыторыяй як хацеў і з кім хацеў?

Ці гэта ня той самы «праўны гаспадар», які ізноў-жа «дзеля добра беларускага народу» закатаваў 1.800.000 найлепшых беларускіх сялянаў і рабочнікаў, знішчыў дзесяткі тысячаў беларускае інтэлігенцыі, разбурыў беларускую гаспадарку, давёў край і народ да поўнай руіны і галечы?

Ці гэта той самы гаспадар, які разбурыў найкаштоўнейшыя помнікі нашай культуры, нашы цэрквы і касцёлы, атручваў душы нашых дзяцей савецка-бальшавіцкай сатанінскай маральлю, ізноў-жа «дзеля добра беларускага народу»?

Ці гэта той самы гаспадар, які пакрыў увесь беларускі край засыценкамі НКВД, у падзямельлі якіх дзень і ноч чуліся стогны ды лілася кроў, як знішчыў радасць і сьмех, пасеяў тугу, плач і адчай народзе?

Ці не яго гэта парабкі напоўнілі ўжо нашыя лясы, нішчуць дабро нашых сялянаў, паляць іхнія дамы ды школы, няволяць ды адразаюць грудзі, выколваюць вочы нашым маткам і сёстрам? Ці гэта не яго пралетарскія парабкі па стыханаўску спаборнічаюць у лясох з іншымі панскімі парабкамі, што робяць тое самае? Вы,

маскоўскія каты нашага народу, адкажэце: хто і калі вас прасіў быць праўнымі гаспадарамі Беларусі, дзе ваша я легітымацыя на гэта?

Хто і калі даў вам права выступаць ад імя беларускага народу перад сьветам — вам, ягоным забойцам?

Усяго вашага цыннізму, якога вам пэўна ня трэба ні ад каго пазычаць, ня хопіць, каб адказаць на гэтыя пытаньні.

А тады адкажэце: у імя чаго вы пхаеце вагныя горды на Беларусь, у якой вы разьлілі мора сьлёзаў і крыві і якая вас даўно пракляла?

Якія клічы, якое новае права вы напісалі на чырвоных анучах, якія вы называеце вашымі сьцягамі?

Кажаце нічога новага і страшнага, усё толькі старое: тыя самыя дагаворы і пастановы. Так, старое ёсьць напэўна, але ёсьць і новае і вам яго не ўдасца схваць. Вы ненавідзіце беларускую культуру, вы ненавідзіце беларускі народ за тое, што ён змагаецца за сваю свабоду, што ён скасаваў вашыя парадкі, ваш калгасны прыгон, ня хоча бачыць ні вас, ні вашага НКВД, ні вашых саветаў і таму вы напісалі: «Сьмерць беларускаму народу!»

Вас агортвае крывавае шал ад злосьці, калі вы бачыце рады беларускай моладзі, што ўстадоўваецца ў беларускім нацыянальным духу, любові да свайго краю і народу, і таму вы крывавай рукой пішаце: «Сьмерць беларускай моладзі!»

Вы ненавідзіце беларускую культуру, вы думалі, што зьнішчылі яе канчальна, тымчасам яна жыве і квітнее і таму вы злобна шыпіце: «Сьмерць беларускай культуры!»

Вы ненавідзіце наагул усё беларускае, для Беларусі ў вас ёсьць толькі адно: вашае бальшавіцкае права, імя якому — смерць. Мы гэта ведаем. Але хочам, каб і вы ведалі наш адказ. Ён кароткі: «Сьмерць бальшавіцкай Маскве». (Бурныя воплескі).

Якія-б цяжкія падзеі нам не прышлося перажыць, мы ведаем адно, што ўсё зло плыве ад вас, маскоўскі савета-бальшавізм, і таму будзем змагацца супроць вас, супольна з усімі эўрапейскімі народамі, аж да поўнага зьнішчэньня вашага бальшавіцкага логавя.

Дэлегаты і Дэлегаткі! Я думаю, што сярод нас ня знойдзецца такіх, што баранілі-б ці падтрымоўвалі тыя «праўныя» ланцугі, тыя

дагаворы і пастановы нашых ворагаў, якімі яны хацелі ўзаконіць нашую няволю. Мы адкідаем іх раз і назаўсёды!

Адначасна мы ніколі не прызнаем таго, што самазванна ад нашага імя асьветчывае, ці робіць сяньня за мяжою Масква, або польскі эміграцыйны ўрад. Мы адмаўляем ім права дзеяць ад імя беларускага народу!

Мы верым, што гэтая вайна кончыцца перамогаю сьветлых сілаў над чорнымі і за гэта наш народ змагаецца побач іншых эўрапейскіх народаў. Мы цьвёрда верым таксама, што на руінах старога праўнага парадку, які прынёс народам Эўропы, а перадусім нашаму беларускаму столькі зла, будзе збудаваны новы міжнародны парадок, у якім нашая бацькаўшчына будзе ўжо не аб'ектам, а суб'ектам. (Доўгатрываючыя воплескі).

КАМУНІКАТ